

Protokoll fört vid pleniföredragning

Regeringskansliet
Allmänna byrån, stabsenheten, Rk1c

Närvarande
VT, HJ, RH, AH, FK, AR, CW

Frånvarande
AH-J

Justerat

Ordförande
Lantråd
Veronica Thörnroos

Föredragande
Vice lantråd
Harry Jansson

Protokollförelse
Senior rättssakkunnig
Niclas Slotte

Nr 2

Landskapsregeringens redogörelse över självstyrelsepolitiska frågor enligt 36 § arbetsordningen för Ålands lagting.

ÅLR 2022/2314

4 Rk1c

Landskapsregeringen beslöt överlämna en skriftlig redogörelse över självstyrelsepolitiska frågor till lagtinget i enlighet med Bilaga.

Till Ålands lagting

REDOGÖRELSE ÖVER SJÄLVSTYRELSEPOLITISKA FRÅGOR ENLIGT 36 § ARBETSORDNINGEN FÖR ÅLANDS LAGTING.

Landskapsregeringen överlämnar härmed den i 36 § arbetsordningen för Ålands lagting föreskriva redogörelse över självstyrelsepolitiska frågor av väsentlig natur. Redogörelsen avser tiden från 8 april 2021 fram till tidpunkten för överlämnandet.

Mariehamn den 24 mars 2022.

Lantråd

Veronica Thörnroos

Vicelantråd

Harry Jansson

INNEHÅLL	
1. Inledning.....	3
2. Självstyrelsesystemet	3
2.1 Reformering av självstyrelsesystemet	3
2.2. Proposition om ändring av 30 § självstyrelselagen för Åland	4
2.3. Relationerna Finland – Åland	4
2.4. Problemställningar med anledning av covid-19-pandemin.....	5
3. Svenska språket.....	6
3.1. Allmänt	6
3.2. God medicinsk praxis och Migrationsverkets datasystem	6
3.3. Kyrkolagstiftningen.....	7
3.4. Statsminister Marins regeringsprogram	7
3.5. Språkrådet	8
4. Näringsrätt och jordförvärv.....	8
5. Reform gällande inrättande av välfärdsområden.....	9
5.1. Allmänt om reformen gällande välfärdsområden	9
5.3. Flerkanalsfinansieringen	9
6. Kemikalielagstiftningen	10
7. Ny lag om miljöskadefond	11
8. Utbildning.....	11
8.1. Utbildning till klasslärare och jurister	11
8.2. Praktisk tjänstgöring för psykologer (PTP) på Åland	11
8.3. Specialiseringsutbildning till allmän läkare.....	11
9. Mediepolitik och upphovsrätt	12
10. Kultursamarbete.....	12
11. Informationshantering.....	12
12. Stöd för anskaffning av fordon	13
13. Havsbaserad vindkraft.....	13
14. Näringspolitik.....	14
14.1. Jordbrukspolitik	14
14.2. Skattegränsen.....	14
15. Ålands demilitarisering och neutralisering samt säkerhetsläget i Östersjön	16
15.1. Allmänt	16
15.2. Finlands utrikes- och säkerhetspolitiska redogörelse samt försvarsredogörelse.....	16
15.3. Det säkerhetspolitiska läget generellt.....	16
15.4. Säkerhetspolitiskt samarbete	17
15.5. Krig i Ukraina	17
15.6. Ålands demilitarisering och neutralisering	18
15.7. Samarbetsgruppen med försvarsministeriet	18
15.8. Fartygsbesök och överflygningar	18
15.9. Gränsbevakningen	19
15.10. Ålandsexemplet	20
15.11. Hanaholmeninitiativet.....	20
16. UNESCO	20

1. Inledning

Landskapsregeringen konstaterar att covid-19 pandemin utgjort en mycket tung belastning för landskapsregeringens förvaltning. Detta i kombination med svårigheterna att delta i och arrangera fysiska möten har påverkat samarbetet med riksmyndigheterna negativt även i fråga om de självstyrelsepolitiskt viktiga frågorna. De mycket begränsade flygförbindelserna till och från Åland underlättar inte heller möjligheterna för fysiska möten. Pandemin är ännu inte över även om restriktionerna som den medfört lättats och bakslag kan komma. I tillägg till pandemin utkämpas ett krig i Ukraina som påverkar Åland på olika sätt tex genom att många som flyr kriget sannolikt kommer att söka tillfälligt skydd på Åland.

I tillägg till det ovan angivna pågår många stora reformer som på olika sätt även påverkar Åland. Landskapsregeringens och allmänna förvaltningens arbetsbörda har ökat markant jämfört med förra regeringsperioden. Antalet plenitillfällen och pleniärenden har ökat kraftigt främst till följd av pandemin. Detta har påverkat hela förvaltningen men främst de avdelningar som direkt berörs.

Den höga arbetsbelastningen förefaller att fortsätta även under år 2022, varvid andra frågor tyvärr kan tvingas bli nedprioriterade.

2. Självstyrelsesystemet

2.1 Reformering av självstyrelsesystemet

Den 1 januari 2021 trädde det nya ekonomiska systemet i självstyrelselagen i kraft och samtidigt ändrades även avräkningsgrunden till 0,47 procent.

Regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering uttalar klart att Ålands självstyrelse ska utvecklas och värnas om i gott samarbete med Åland samt att reformen av Ålands självstyrelse fortsätter. Arbetet med totalrevisionen har därför fortsatt i en tjänstemannagrupp. Det har under arbetet blivit klart att det finns flera politiskt svåra frågor att lösa innan det är möjligt att färdigställa en proposition som kan tillställas riksdagen och lagtinget.

Den 30 september 2021 tillställde landskapsregeringen, efter förankring i självstyrelsepolitiska nämnden, justitieministeriet sina positioner inför de slutliga förhandlingarna om förslaget till ny självstyrelselag för Åland. Positionerna var framtagna med utgångspunkt i justitieministeriets utkast till proposition daterat den 2 juli 2021. Landskapsregeringen konstaterade redan då att utkastet till proposition till ny självstyrelselag för Åland avsevärt avvek från det förslag som presenterades i Ålandskommitténs slutbetänkande 2017. Redan sistnämnda betänkande var i jämförelse med de ursprungliga ambitionerna, resultatet av många kompromisser och eftergifter från åländsk sida.

Efter nämnda remissrunda har justitieministeriet vidtagit ändringar, bl.a. ifråga om grundlagens förhållande till självstyrelselagen, som ytterligare försvårar förutsättningarna att uppnå ett tillfredställande slutresultat. Frågan om grundlagens förhållande till självstyrelselagen berör omfattningen av lagtingets lagstiftningsbehörighet inom de rättsområden som hör till självstyrelsen.

Efter lantrådets och vicelantrådets politiska samtal i Helsingfors den 14-15 februari 2022 har dock det gemensamma revisionsarbetet återupptagits. I början på april väntar fortsatta politiska samtal med Ålandsministern Anna-Maja Henriksson, den centrala gruppen av statssekreterare samt möten med bl.a. representanter för de högsta domstolarna och laglighetsövervakarna JK och JO.

2.2. Proposition om ändring av 30 § självstyrelselagen för Åland

Den 13 januari 2022 tillställde justitieministeriet landskapsregeringen ett utkast till proposition med förslag till ändring enbart av 30 § 9 punkten i självstyrelselagen för Åland.

Förslaget innebar att alla uppgifter som ”ankommer på en myndighet som är verksam i riket” på Åland ska skötas av landskapsregeringen eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag.

Dessutom föreslogs en ny sista punkt bli fogad till 30 § i självstyrelselagen som ger den landskapsmyndighet som på Åland ansvarar för hälso- och sjukvården en rättsgrund för utförande av vissa uppgifter i hälso- och sjukvården som hör till rikets lagstiftningsbehörighet. Representanter för landskapsregeringen träffade representanter för justitieministeriet, social- och hälsovårdsministeriet samt finansministeriet den 23 november 2021 där dessa frågeställningar lyftes. Landskapsregeringen meddelade redan i detta skede att den föreslagna propositionen varken beaktar Ålands rättsliga eller finansiella intressen och kan därför inte omfattas.

Landskapsregeringen har i en skrivelse till justitieministeriet den 17 februari 2022, konstaterat att det är viktigt att gemensamt bereda ärendet där även finansieringsfrågan behandlas. Då nuvarande självstyrelselag skrevs så beaktades inte att smittskyddet kunde föranleda de omfattande kostnader som Covid-19-pandemin nu medfört. Under den pågående pandemin har landskapet Åland erhållit viss kompensation från riket men alla kostnader är inte täckta. Om landskapet Åland inte ska ta över behörigheten rörande smittskydd och fortsättningsvis ska ha förvaltningsuppgifterna i fråga om smittskyddet så bör avräkningsgrunden antingen justeras i samband med denna proposition eller så måste parterna överenskomma om ett särskilt system för täckande av dessa kostnader.

Landskapsregeringen konstaterar vidare att förslaget till ny 30 § 24 punkt i självstyrelselagen för Åland måste beredas vidare. Behörighetsfördelningen mellan landskapet Åland och riket behöver tydliggöras i fråga om olika hälso- och sjukvårdsuppgifter kopplade till administrativa ingrepp i den personliga friheten samt kostnadsansvaret för dessa uppgifter.

Ifall den planerade totalrevisionen av Ålands självstyrelse inte kan genomföras till följd av bristande samsyn eller tidsbrist, kan dock landskapsregeringen tänka sig att gå vidare med det alternativa propositionsutkastet. Detta under förutsättning att parterna gemensamt kommer överens om vad som även i övrigt bör regleras. En sådan fråga är t.ex. införande av en mekanism gällande kommunernas kostnadsersättningar och som medger att kommunernas ansvar kan avlyftas i det fall en överenskommelse inte nås om finansieringen eller om det annars inte är ändamålsenligt att kommunerna på Åland handhar uppgiften i fråga.

2.3. Relationerna Finland – Åland

Landskapsregeringen konstaterar att samarbeten så som olika kontaktgrupper med ministerierna är viktiga för att öka förståelsen för varandras utgångspunkter. Ytterligare en sådan kontaktgrupp inrättades mellan inrikesministeriet och landskapsregeringen och inledde sitt arbete under 2021. I fråga avvecklingen av den s.k. flerkanalsfinansieringen har en särskild arbetsgrupp hållit möten under hösten 2021 och tagit fram en rapport gällande konsekvenserna på Åland.

Under året har även digitala möten mellan de ålandsansvariga tjänstemännen på ministerierna och landskapsregeringens tjänstemän hållits med jämna mellanrum. Mötena har koordinerats från Ålandskontoret i Helsingfors.

Under hösten 2021 arrangerades därtill en svenskspråkig totalsäkerhetskurs för Åland och svenskfinland, där Åland var representerat av ett 30-tal personer från både offentlig och privat sektor.

I enlighet med statsminister Sanna Marins regeringsprogram utarbetas under regeringsperioden en strategi för Åland med konkreta förslag på hur kunskaperna om Åland ska stärkas och utvecklas inom statsförvaltningen, och därtill ska det säkerställas att resurserna är tillräckliga. Beredningen av strategin pågår på tjänstemannanivå där även landskapsregeringens tjänstemän deltagit. Teman i strategin berör samarbete mellan statsrådet och landskapsregeringen, såväl på tjänstemannanivå som på politisk nivå. Bland annat är målsättningen är att öka kunskapen om Åland och stärka kunskaperna i svenska.

Möjligheten till svenskspråkig dialog samt att landskapsregeringen kopplas in i tillräckligt tidigt skede av en process så att det finns faktiska möjligheter att påverka processen i ett ärende som hör till rikets behörighet men som berör Åland är en grundförutsättning för att självstyrelsesystemet ska fungera på ett tillfredsställande sätt. I detta avseende har tyvärr samarbetet under året brutit. Det har även varit svårt att få till stånd en faktisk dialog. I syfte att förbättra denna dialog avser landskapsregeringen att under året förändra uppdraget vid Ålandskontoret i Helsingfors.

Landskapsregeringen konstaterar slutligen att justitieministeriet har en central roll både i detta arbete samt i arbetet att tillsammans med landskapsregeringen bevaka att rikslagstiftningen uppgörs i enlighet med självstyrelselagens behörighetsfördelning. Särskild uppmärksamhet behöver fästas vid att en dialog med berörda fackministerier om aktuella lagstiftningsförslag kan åstadkommas i god tid.

Landskapsregeringen betonar i sammanhanget betydelsen av kontakter mellan lagtinget och riksdagen samt mellan partierna i riksdagen och lagtinget.

2.4. Problemställningar med anledning av covid-19-pandemin

Enligt 27 § 29 punkten självstyrelselagen har riket lagstiftningsbehörighet i fråga om smittsamma sjukdomar hos människor. Enligt 30 § 9 punkten i självstyrelselagen för Åland ska de uppgifter som enligt lagstiftningen om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos människor ankommer på en riksmyndighet eller på kommunerna i landskapet skötas av landskapsregeringen eller någon annan myndighet som anges i landskapslag.

Under 2021 har landskapsregeringen avgivit ett stort antal utlåtande som gäller lagen om smittsamma sjukdomar (FFS 1227/2016) (nedan smittskyddslagen). Vid landskapsregeringens plenum, inom området hälso- och sjukvård, har under hela året behandlats totalt 103 ärenden av vilka flertalet varit relaterade till covid-19-pandemin. Cirka hälften av dessa ärenden har varit utlåtanden gällande temporära ändringar i smittskyddslagen som gällt bland annat åtgärder vid gränsöverskridande såsom testning, intyg och karantän, åtgärder om obligatoriska hälsokontroller, covid-19-vaccinationer, Eu:s digitala covidintyg och användning av kund- och deltagarutrymmen samt andra temporära ändringar som berör även andra områden såsom social- och hälsovård och persontrafik.

Det kan även påpekas att det i en del fall varit förenat med oklarheter gällande behörighetsfördelningen mellan riket och landskapet Åland och att det ibland saknats en dialog med landskapsregeringen om lagförslagets förhållande till självstyrelselagen.

Sammantaget har det även under hela 2021 givits 19 utlåtande gällande begränsningar av förplägnadsrörelsers verksamhet. I smittskyddslagen finns temporära bestämmelser om begränsning av förplägnadsrörelsers (nedan re-

stauranger) verksamhet i syfte att förhindra spridning av en smittsam sjukdom. Med stöd av de temporära bestämmelserna är statsrådet bemyndigat att utfärda förordning för att fastställa vilka begränsningar som gäller restaurangers verksamhet. I och med statsrådets förordning har begränsningar och restriktioner gällande restaurangerna fastställts centralt vilket har inneburit att landskapsregeringen inte haft möjlighet att besluta om vilka begränsningar som ska gälla för restauranger på Åland. Landskapsregeringen har i samband med utlåtandena ett flertal gånger konstaterat att förordningen berör områden som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet enligt självstyrelselagen. Enligt 18 § 13 och 22 punkten i självstyrelselagen hör näringsverksamhet med vissa undantag och tillstånd till utskänkning av alkoholdrycker till lagtingets lagstiftningsbehörighet. Enligt 27 § 29 punkten i självstyrelselagen bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos människor till rikets lagstiftningsbehörighet dock så att landskapet har förvaltningsbehörigheten enligt 30 § 9 punkten i självstyrelselagen.

Förutom att det tidvis förekommit brister gällande översättningar av de utkast landskapsregeringen skulle ge utlåtande över har det samtidigt ett flertal gånger varit ytterst korta svarstider från det att landskapsregeringen mottagit begäran om utlåtande tills att ett utlåtande skulle lämnas in. Detta har lett till att flera utlåtande handlagts i synnerligen brådskande ordning.

Den 9 december 2021 anhöll landskapsregeringen om ett särskilt bidrag i första hand i enlighet med 51 § 1 mom. 1 punkten i självstyrelselagen för Åland för att undanröja sådana väsentliga rubbningar i samhällsekonomin som särskilt drabbar landskapet. I andra hand om Ålandsdelegationen inte anser 51 § 1 mom. 1 punkten vara tillämplig så anhöll landskapsregeringen i enlighet med 51 § 1 mom. 2 punkten i självstyrelselagen för Åland om ett särskilt bidrag för täckande av sådana kostnader som föranletts av Covid-19 pandemin som inte skäligen bör täckas av landskapet. Anhållan uppgår sammanlagt till 17 537 120 euro. Ärendet bereds för närvarande av Ålandsdelegationen.

3. Svenska språket

3.1. Allmänt

Enligt 38 § i självstyrelselagen för Åland ska skrivelser och andra handlingar som utväxlas mellan landskapsmyndigheterna och statens myndigheter avfattas på svenska. Det finns en fortsatt problematik kring bristande material på svenska, korta utlåtandetider och att tiden mellan riksdagens behandling och ikraftträdande av aktuell lagstiftning är mycket kort. Sammantaget försvårar detta möjligheten till bedömningar av behoven av lagstiftningsåtgärder inom ramen för åländsk lagstiftningsbehörighet eller möjlighet att avge utlåtande över hela propositionen. Avsaknad av vissa delar av en proposition på svenska, som till exempel detaljmotiven, medför att landskapsregeringen har svårt att kunna bilda sig en heltäckande uppfattning i utlåtandena och landskapsregeringen har därmed inte heller kunnat ge alla för Åland eventuella relevanta synpunkter.

3.2. God medicinsk praxis och Migrationsverkets datasystem

Landskapsregeringen tillskrev social- och hälsovårdsministeriet under år 2021 gällande ”God medicinsk praxis”. I brevet förutsatte landskapsregeringen med hänvisning till ärendets bakgrund att ministeriet tryggar en fortsatt översättning av ”God medicinsk praxis” till svenska. Landskapsregeringen erhöll inget svar på brevet. I januari 2022 förekom i media uppgifter på att finansieringen upphört varvid landskapsregeringen tillskrev ministeriet på nytt för att betona frågans vikt. I brevet konstaterades även att landskapsregeringen är beredd att föra frågan till ett möte på ministernivå om

finansieringen inte är ordnad. I ett svar från kanslichefen vid social- och hälsovårdsministeriet konstateras att år 2021 var statsunderstödet 720 000 euro och en likadan summa står enligt statsbudgeten 2022 till förfogande också detta år. Det framkommer också att ministeriet föreslagit tilläggsfinansiering för ”God medicinsk praxis” i sitt förslag till planen för de offentliga finanserna 2023–2026. Översättningarna ska enligt svarsbrevet finansieras inom ramen för det tillgängliga anslaget vilket betyder att inget specifikt anslag för översättningarna avses upptas. Med kännedom om att anslaget under tidigare år i sin helhet använts till den finskspråkiga versionen fortsätter landskapsregeringen att följa frågan.

Den 28 oktober 2020 tillskrev landskapsregeringen inrikesminister Ohi-salo gällande bl.a. hanteringen av utlänningsärenden och problematiken att Migrationsverkets datasystem (UMA) samt dokument som finns i systemet endast finns på finska, vilket strider mot 36 § självstyrelselagen för Åland.

3.3. Kyrkolagstiftningen

I november 2021 antog kyrkomötet ett nytt förslag till kyrkolag. Ett tidigare förslag har inte kunnat färdigbehandlas i riksdagen på grund av vissa brister. I det senaste förslaget har en ny bestämmelse införts som bara gäller åländska församlingar. Den ger finskspråkiga medlemmar rätt att använda finska i egna ärenden. Motsvarande bestämmelse om svenskspråkigas rättigheter i finskspråkiga församlingar hänvisar till språklagen. Enligt den aktuella bestämmelsen i språklagen omfattar rätten att använda sitt eget språk enbart ärenden som direkt gäller grundläggande rättigheter eller skyldigheter. Enligt landskapsregeringen strider bestämmelsen om en positiv särbehandling av finskspråkiga på Åland mot grundlagens likabehandlingsprincip. Den utvidgade rättigheten att använda finska i de åländska församlingarna medför dessutom en uppenbar risk för skärpta krav på finskakunskaper vid nyanställningar. Landskapsregeringen har uppmärksammat såväl ansvarigt ministerium som den åländska riksdagsledamoten om att förslaget till ny kyrkolag är problematiskt i förhållande till Ålands särställning.

3.4. Statsminister Marins regeringsprogram

Av statsminister Marins regeringsprogram framgår att *”En ny nationalspråksstrategi som ska trygga allas rätt att få service på nationalspråken och förbättra språkklimatet kommer att utarbetas. Strategin svarar på Institutet för de inhemska språkens oro för nationalspråkens ställning i en föränderlig språkmiljö. Alla statliga anvisningar och föreskrifter ska utfärdas också på svenska till den del som de också gäller Åland. Därtill ska ett språkpolitiskt program utarbetas, i vilket de andra språk som talas i Finland beaktas, särskilt de samiska språken, romani, det karelska språket och teckenspråken”*. En styrgrupp tillsattes den 12 januari 2021 för perioden den 14 januari till den 31 december 2021 med statsminister Sanna Marin som ordförande. Landskapsregeringen har erhållit en plats för en tjänsteman bland de permanenta sakkunniga som följer styrgruppens arbete.

Nationalspråksstrategin godkändes som statsrådets principbeslut den 2 december 2021. Strategin gäller nationalspråken, finska och svenska, och är regeringens språkpolitiska viljeyttring som drar upp riktlinjerna för nationalspråken över flera regeringsperioder. Målet för nationalspråksstrategin är att säkerställa att det även i fortsättningen finns två levande nationalspråk i Finland. För det finska språkets del är det huvudsakliga målet att förhindra att språkets användningsområde blir mer begränsat. För svenskans del är målet att trygga tillgången till svenskspråkig service och se till att servicen fungerar samt att stärka språkgemenskapens livskraft.

För att förverkliga visionen i strategin har det utarbetats riktlinjer och mål samt bestämts konkreta åtgärder. Riktlinjerna har utarbetats utifrån en inkluderande beredningsprocess där sakkunniga, intressentgrupper och medborgare har hörts på bred front. Riktlinjerna är 1) rätt till service på det egna språket, 2) tryggnad av nationalspråkets ställning och 3) levande tvåspråkighet. Genom strategin strävar man också efter att främja integrationen av invandrare på båda nationalspråken.

Strategin innehåller 62 konkreta åtgärder som genomförs inom olika förvaltningsområden. Ansvaret för största delen av åtgärderna har lagts på ministerierna, men strategin innehåller också statsrådets rekommendationer till aktörer utanför statsrådet.

I kapitel 2.2 om Ålands särställning i strategin tas många av de språkfrågor som är viktiga för Åland upp samtidigt som kapitlet även ger en god inblick i bakgrunden till Ålands självstyrelse och språkliga ställning. Av strategin framgår bl.a. följande: ”*För Ålands del är det väsentligt att man i nationalspråksstrategin tryggar möjligheten att bo på Åland och arbeta inom både offentlig och privat verksamhet samt att tillgodogöra sig offentliga tjänster på Åland utan kunskaper i finska. Finska staten har en skyldighet att kunna tillgodose den enspråkigt svenska befolkningens behov såväl i landskapet Åland som på annat håll i Finland, på samma sätt som för den enspråkigt finska befolkningen som inte kan svenska. Det här är viktigt med tanke på rättssäkerheten.*”

Ett av målen handlar bl.a. om att båda nationalspråken ska användas aktivt inom den offentliga förvaltningen. Behovet av en stark svenskspråkig förvaltning både i relation till Åland och i förhållande till de övriga nordiska länderna anges i strategin. Som ett led i detta uppmuntras bl.a. till tjänstemannautbyte med Åland som en delåtgärd.

I syfte att förbättra språkklimatet i Finland föreslås att möjligheten att öka innehållet om den svenska tiden, Finlands tvåspråkighet, Ålands särställning och det nordiska samarbetet i historieundervisningen i gymnasiet utreds.

Slutligen konstateras i strategin att justitieministeriet därtill inom statsrådet har ett koordinerat ansvar för de ärenden som gäller självstyrelselagen för Åland, inklusive lagens språkbestämmelser.

3.5. Språkrådet

Landskapsregeringen konstaterar att Ålands självstyrelse i grunden är ett språkskydd för det enspråkigt svenska Åland. Finland är bundet genom internationell rätt i fråga om Ålands särställning. Därmed är frågan om hur tillgången på svenskspråkiga heltäckande bestämmelser kan tryggas inom såväl landskapets som rikets behörighetsområden även av internationellt intresse. Det är därför viktigt att samhällsutvecklingen inte leder till att svenska språkets ställning i förhållandet till finska språkets ställning inom såväl offentlig som privat sektor försvagas. Landskapsregeringen konstaterar att ett konkret genomförande av nationalspråksstrategin skulle kunna utgöra ett viktigt led i detta.

Landskapsregeringens språkråd har under år 2021 arbetat vidare och vid sina möten bl.a. behandlat olika sektors språkliga utmaningar. För att betona språkfrågans betydelse för landskapsregeringen är lantrådet ordförande och vicelantrådet viceordförande i språkrådet. Språkrådets protokoll finns på <https://www.regeringen.ax/andra-verksamheter-hor-forvaltningen/sprakradet>.

4. Näringsrätt och jordförvärv

Landskapsregeringen tillsatte den 25 februari 2020 en arbetsgrupp med uppdrag att utreda behovet av en modernisering av närings- och jordförvärvsrätten samt att utarbeta ett förslag till moderniserad lagstiftning. Som stöd för

arbetsgruppens arbete tillsattes i september 2020 en parlamentarisk referensgrupp med medlemmar från samtliga lagtingspartier.

Den 14 januari 2021 överlämnade arbetsgruppen ett första delbetänkande om en modernisering av näringsrättslagstiftningen. Ett lagförslag om en ny landskapslag om näringsrätt och näringstillstånd överlämnades till lagtinget i december 2021. I den föreslagna lagen definieras närmare när näringsrätt med stöd av lag föreligger och på vilka grunder näringstillstånd beviljas och tillståndsvillkor fastställs. Lagen innehåller också bestämmelser om tillsyn och de befogenheter landskapsregeringen har i förhållande till näringsidkare. En central del av lagförslaget är de språkbestämmelser som ska skydda det svenska språkets ställning på ett bättre sätt än i dagsläget.

Arbetsgruppen överlämnade ett andra delbetänkande om modernisering av jordförvärvslagstiftningen den 18 november 2021. I betänkandet föreslås att landskapsförordningen (2003:70) om jordförvärvstillstånd ska upphävas och att relevanta bestämmelser i förordningen ska införlivas i uppdaterad form enligt nuvarande beslutspraxis i landskapslagen (2003:68) om jordförvärvsrätt och jordförvärvstillstånd. Det övergripande syftet med reformen är att stärka rättssäkerheten, öka regelverkets transparens samt att underlätta handläggningen av ärenden rörande jordförvärv. Enligt betänkandet utvidgas inte jordförvärvsrätten men det blir i vissa situationer enklare att erhålla jordförvärvstillstånd. Förslagen i betänkandet bereds vidare av lagberedningen under 2022.

5. Reform gällande inrättande av välfärdsområden

Landskapsregeringen fortsätter bevaka de ändringar som man på nationell nivå förbereder inom områden som angränsar till och påverkar socialvården och där Åland inte har lagstiftningsbehörighet. Aktuella reformer som kräver ständig bevakning är förverkligandet av vård- och landskapsreformen samt reformen av den sociala tryggheten. Det här sätter en mycket stor press och ett omfattande ansvar på enskilda tjänstemän i en liten förvaltning men krävs för att försäkra sig om att konsekvensbedömningar av reform- och lagförslag för Ålands del görs och beaktas.

5.1. Allmänt om reformen gällande välfärdsområden

Efter att riksdagen antagit lagstiftningen om grundandet av välfärdsområden och nyorganiseringen av social- och hälsovården samt räddningsväsendet gick reformen in i sitt nästa skede där materiell lagstiftning (109 st.) anpassas till reformen. Dessa lagförslag förväntas antas under vintern/våren 2022. Landskapsregeringen har i diskussioner med social- och hälsovårdsministeriet, justitieministeriet och finansministeriet liksom i utlåtanden till social- och hälsovårdsministeriet, riksdagens social- och hälsovårdsutskott, förvaltningsutskott och grundlagsutskott anfört att de åländska kommunernas och den åländska hälso- och sjukvårdens handhavande av de uppgifter som hör till rikets lagstiftningsbehörighet och som i riket påförs välfärdsområdena enbart kan regleras på Åland i samarbete med självstyrelsemyndigheterna. Om kommunerna på Åland samt Ålands hälso- och sjukvård fortsatt ska handha de uppgifter som i de aktuella lagförslagen avses, förutsätter det enligt landskapsregeringen att självstyrelselagen för Åland ändras. Landskapsregeringen motsätter sig därför den lösningsmodell som de aktuella lagförslagen bygger på.

5.3. Flerkanalsfinansieringen

Landskapsregeringen har deltagit i en arbetsgrupp tillsatt av social- och hälsovårdsministeriet som utrett hur eventuella förändringar av flerkanalsfinan-

sieringen påverkar Åland och arbetsgruppen har gett förslag på hur de ifrågavarande förändringarna borde hanteras för Ålands del om de blir aktuella. Diskussionen i arbetsgruppen fördes utgående från den rapport om avvecklande av flerkanalsfinansieringen och de förslag som statliga beredningsgrupper lämnat utgående från inrättande av välfärdsområden som övertar ansvaret för social- och hälsovården samt räddningsväsendet i riket. De fyra områden av sjukförsäkringen som diskuterats är:

- ersättningar för vård och undersökningar inom den privata hälso- och sjukvården (de så kallade FPA-ersättningarna),
- medicinsk rehabilitering som ordnas och ersätts av FPA (krävande medicinsk rehabilitering, rehabiliterande psykoterapi och medicinsk rehabilitering enligt prövning),
- reseersättningar (inkl. ersättningar för sjuktransport, dvs. för transport inom den prehospitalka akutsjukvården och transport för överflyttning, ersättningar för taxiresor och andra reseersättningar) och,
- läkemedelsersättningar.

Arbetsgruppen enades om att de sjukförsäkringsersättningar som diskuterades är en del av socialförsäkringen som enligt självstyrelselagen är rikets lagstiftningsbehörighet och därmed fortsätter att vara statens ansvar på Åland även efter eventuella organisatoriska reformer inom social- och hälsovården i riket.

Arbetsgruppen konstaterade bland annat att de frågor som utredningen gäller dvs ersättningar för privat vård och undersökning, reseersättningar, rehabilitering samt läkemedelsersättningar är rikets behörighet. Enligt huvudregeln följer förvaltningsbehörigheten med därtill hörande kostnadsansvar lagstiftningsbehörigheten. I alla modeller till ovanstående helheter uppstår nya administrativa förvaltningskostnader, vars storlek man inte i detta skede kan uppskatta. Enligt 32 § i självstyrelselagen kan genom förordning och med landskapsregeringens samtycke uppgifter som hör till riksförvaltningen för viss tid eller tills vidare överföras på en landskapsmyndighet. I de olika förslagen som gäller ersättningar för privat vård och undersökning, reseersättningar, rehabilitering samt läkemedelsersättningar överförs det statliga finansieringsansvaret eller finansierings- och organiseringsansvaret från FPA till välfärdsområdena i riket. På Åland finns inte välfärdsområden, varför en separat utredning över möjliga och ändamålsenliga lösningar i landskapet behövs. De alternativ, i vilka finansieringsansvaret i riket överförs till välfärdsområdena, är med vissa reservationer möjliga också i landskapet Åland. Finansieringen bör kanaliseras via en statlig aktör så som Statens Ämbetsverk på Åland eller FPA. I det fortsatta arbetet bör man även beakta Ålands särförhållanden och –behov för varje enskild helhet. Dessutom bör självstyrelselagens behörighetsfördelning och Ålands ställning belysas.

En parlamentarisk arbetsgrupp i riket har efter det tillsatts och avslutat sitt arbete. Den parlamentariska arbetsgruppens uppdrag var att lägga fram förslag om avvecklingen av flerkanalsfinansieringen separat för de ovannämnda sjukförsäkringshelheterna.

Landskapsregeringen följer aktivt utvecklingen. Förväntningen är utgående från ovanstående att förändringar i reseersättningar blir aktuella tidigast år 2023.

6. Kemikalielagstiftningen

Kemikalielagstiftningen har under de senaste decennierna vuxit i omfattning och styrs i stor utsträckning av EU-förordningar. De verkställande myndigheterna förutsätts ha tillgång till såväl expertis som teknisk utrustning och laboratorier. Förvaltningsuppgifterna har mångdubblats men också ändrat karaktär. Det är inte längre rimligt att landskapsregeringen upprätthåller alla

de funktioner som kemikalielagstiftningen förutsätter. Redan år 2014 tog miljöbyrån initiativ till en överenskommelseförordning genom vilken riksmyndigheter skulle sköta en del av förvaltningsuppgifterna för Ålands del. Någon överenskommelseförordning finns fortfarande inte på plats men behovet är större än någonsin. Under hösten 2021 hölls två möten med relevanta ministerier från riket och arbetet med en överenskommelseförordning återupptogs.

7. Ny lag om miljöskadefond

Finland bereder som bäst en proposition avseende en ny lag om miljöskadefond. Avsikten är att lagen om oljeskyddsfonden (FFS 1406/2004) samtidigt upphävs. Syftet är att utvidga och omvandla oljeskyddsfonden till en mer allmän miljöskadefond. Landskapsregeringen har deltagit i några möten gällande detta och ett förslag torde komma på remiss till landskapsregeringen under våren 2022.

8. Utbildning

8.1. Utbildning till klasslärare och jurister

År 2023 siktar Åbo Akademi på att utvidga sin klasslärarutbildning till Sverige. Klasslärarutbildningen i Sverige kommer att vara samma utbildning som Åbo Akademi redan ger i Vasa och innebär en utvidgning av finländsk lärarutbildning på svenska. Landskapsregeringen för diskussioner med Åbo Akademi om att ett antal platser i Sverige kan reserveras för åländska studeranden eller att Högskolan på Åland på annat sätt kan bli delaktiga i lärarutbildningen.

Landskapsregeringen har därtill under året understött Åbo Akademis anhållan om utbildningsrätt på magisternivå inom det juridiska utbildningsområdet, vilket beviljades i januari 2022.

8.2. Praktisk tjänstgöring för psykologer (PTP) på Åland

Minister Holmberg-Jansson hade ett möte med minister Kiuru i juni 2021 där frågan ånyo togs upp. Löften om att ansvarig tjänsteman skulle kontakta social- och miljöavdelningen i början på hösten gavs. Då inget hördes var avdelningen i kontakt med ansvarig tjänsteman som då lovade i närtid återkomma med ett förslag till ändring av behörighetslagstiftningen. Efter en par månader kontaktade avdelningen igen tjänstemannen för att efterhöra hur ärendets handläggning fortskridit. Avdelningen fick då beskedet att handläggningen av ärendet på grund av hög arbetsbelastning inte skulle kunna påbörjas förrän i år 2022. Avdelningen avser igen vara i kontakt med ministeriet i frågan.

8.3. Specialiseringsutbildning till allmän läkare

Som ett resultat av landskapsregeringens samtal på ministernivå med social- och hälsovårdsministeriet och undervisnings- och kulturministeriet har ministerierna varit i kontakt med Helsingfors Universitet (HU) och informerat sig om utbildningen. Social- och miljöavdelningen har därefter varit i kontakt med HU och efterhört om förändringar i specialiseringsutbildningen är aktuella men fått beskedet att HU inte känner till att förändringar skulle vara aktuella. Social- och hälsovårdsministeriet har inte återkopplat till landskapsregeringen om ärendets handläggning på ministeriet, Landskapsregeringen avser följa upp ärendet med ministeriet. Enligt landskapsregeringen måste alla praktiska hinder för att kunna göra sin specialiseringsutbildning till allmänläkare vid HU helt på svenska undanröjas.

9. Mediepolitik och upphovsrätt

Den arbetsgrupp som tillsattes av Landskapsregeringen i början av 2020 har under 2021 fortsatt arbeta för genomförandet av det mediepolitiska programmet från 2018.

En överenskommelse har träffats med Sveriges TV4 och Kopioisto om HDTV-sändningar över Smedsbole. Den frågan ansågs vid gruppens tillsättande vara viktig och har säkerställt den åländska tillgången till TV4. Framåt är det tillgången till Sveriges TV:s hela utbud på nätet som prioriteras.

Undervisnings- och kulturministeriet har fortsatt arbetet med implementeringen av EU:s nya satellit- och kabeldirektiv i upphovsrättslagstiftningen. Arbetsgruppen har tagit del av ett lagförslag och har lämnat ett utlåtande. Förslaget bedöms vara positivt för Ålands möjligheter och öppnar för möjligheten att kunna träffa avtal om tillgång till Sveriges TV:s hela utbud på nätet. Det råder dock ännu politisk oklarhet om det slutgiltiga innehållet i lagen vilket också kan innebära konsekvenser för åländskt vidkommande. Arbetsgruppen arbetar aktivt med frågan och har förberett ett underlag för ett kommande ministermöte i frågan.

10. Kultursamarbete

Den 9 juni 2021 inleddes officiellt jubileumsåret. Pandemin har inneburit att inplanerade evenemang fått ställas in, planeras om eller flyttats fram. Det större arrangemang som var startpunkten på året och som gick under arbetsnamnet ”Världens längsta picknickbord” måste utgå, men en del övriga programpunkter kunde genomföras, om än i modifierad form. Ett musikprogram med åländska musiker streamades och i Alandica gav världskände pianisten Iiro Rantala en uppskattad konsert tillsammans med flera stråkmusiker från riket. Även ålänningarna Patrik Komorowski (piano) och Andreas Nyberg (violin) medverkade i konserten. Där en ny komposition av ålänningens sång framfördes.

Ett flertal planerade seminarier omformades till webinarier, däribland av Riksarkivet, Sveriges riksdag, Finlandsinstitutet i Stockholm, Hanaholmens kulturcenter och Ålands fredsinstitut.

Under året har också flera utställningar visats. Nämnas visades delar av kommerserådet Anders Wiklöfs samling i Ålands konstmuseum, vandringsutställningen Stolta ålänningar har visats på flera orter i riket och fotoföreningen Obscura har visat en uppskattad utställning längs stadens allé med bilder från Åland.

I Fredrikshamn invigdes i juli en flaggpark med anledning av Åland 100. Internationellt har jubileet väckt uppmärksamhet; kontakter har knutits med Finlandsinstitutet i Tokyo och sedan hösten har planeringen av ett samarbete med Finlandsinstitutet i Berlin.

Re Generation 2030, plattform för unga att diskutera med beslutsfattare och bidra med lösningar till en hållbar framtid hade sitt toppmöte på Åland i slutet av augusti där EU-kommissionären Virginius Sinkevicius närvarade.

I november 2021 hölls en nordisk litteraturvecka i samarbete med Nordens institut på Åland. Samma månad ordnades en ljusshow vid Självstyrelsegården och året avslutades med ett jubileumsfyрverkeri i samarbete med privata aktörer

11. Informationshantering

Landskapsregeringen tillsatte i februari 2021 en arbetsgrupp med uppgift att utreda behovet av lagstiftning för den offentliga sektorn rörande informationshantering. Av utredningen ska åtminstone följande

framgå: behov av lagstiftning, hur informationshanteringen kan ordnas, hur frågor rörande informationssäkerhet kan lösas, hur man kan uppnå en enhetlig och säker behandling av myndigheternas handlingar så att allmänhetens tillgång till handlingar säkerställs samt hur man kan förbättra myndigheternas möjligheter att tillhandahålla uppgifter och sköta sina uppgifter på ett säkert och effektivt sätt. Arbetsgruppens betänkande ligger till grund för det meddelande som nu förts till Ålands lagting.

12. Stöd för anskaffning av fordon

Landskapsregeringen avgav den 16.11.2021 ett utlåtande om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om tidsbegränsat stöd för anskaffning av fordon som drivs med alternativa drivkrafter och för konvertering av fordon så att de drivs med alternativa drivkrafter.

Lagstiftningsbehörigheten till den del lagförslagen i regeringspropositionen gäller fordon som registreras i Fordonsmyndighetens fordonsregister, tillhör lagtingets lagstiftningsbehörighet i enlighet med 18 § 1, 10, 21 och 22 punkterna i självstyrelselagen för Åland. Landskapsregeringen konstaterade att frågan om rikets möjligheter att ge stöd till fysiska personer på Åland inom områden där Åland har lagstiftningsbehörighet inte har utretts tidigare. Däremot har Ålandsdelegationen 22.11.2004 (Nr 2/04, D 10 04 05 5) samt 20.4.2010 (Nr 19/10, D 10 10 05 1) givit utlåtande gällande statens möjligheter till utdelning av statligt stöd till företag på Åland. I båda fall konstaterar Ålandsdelegationen att riket kan stödja företag som är verksamma i landskapet Åland även om deras verksamhet hör till lagtingets lagstiftningsbehörighet.

Med anledning av ovanstående ansåg landskapsregeringen att det är möjligt för riket att ge statligt stöd även till fysiska (såväl som juridiska) personer i landskapet Åland inom områden som tillhör lagtingets lagstiftningsbehörighet. Däremot ska en sådan lagstiftningsprocess i riket föregå av samråd med landskapsregeringen samt att landskapsregeringen ska samtycka till förslagen.

Landskapsregeringen samtyckte till regeringspropositionens lagförslag att inkludera ägare till fordon som kommer att registreras vid anskaffning eller är registrerade vid konvertering i det fordonsregister som förs vid Fordonsmyndigheten på Åland som berättigade att söka om stöden angivna i regeringspropositionen.

13. Havsbaserad vindkraft

Landskapsregeringen tillställde den 22.4.2021 lagtinget ett meddelande nr 3/2020-2021 med rubrik ”Vision om storskalig vindkraft i Ålands havsområden”. I havsplan för Åland (antagen av landskapsregeringen den 18 mars 2021) har ett antal områden markerats som lämpliga etableringsområden för havsbaserad vindkraft. Områdena är belägna inom Ålands norra och södra territorialvatten och den sammanlagda arealen uppgår till ca 1 000 km².

De vindkraftsprojekt som ingår är omfattande och involverar stora infrastrukturella satsningar som kräver samarbete. Landskapsregeringen har därför tagit kontakt i första hand med ministerier och departement i Finland och Sverige samt nätansvariga Fingrid, Svenska kraftnät och Kraftnät Åland. Dessutom har ansvariga ministrar både från finländska och svenska regeringen diskuterat frågan med ansvarig minister på Åland.

EU:s facilitet för återhämtning och resiliens är avsedd att förbättra återhämtningsförmågan i medlemsstaterna, lindra covid-19-krisens sociala och ekonomiska konsekvenser samt stödja den gröna och digitala omställningen. För att erhålla finansiering från faciliteten ska varje medlemsstat lägga fram

en nationell plan för återhämtning och resiliens. Den åländska visionen om havsbaserad vindkraft ingår som delprojekt i den åländska planen. Inom ramen för planen har landskapsregeringen avsatt 1,7 miljoner euro att användas för havsbaserad vindkraft, inklusive vidareförädling av energi. Utredningar och undersökningar kommer inledningsvis att kunna finansieras med dessa EU-medel.

Projektets olika skeden kommer att aktualisera flera självstyrelsepolitiskt viktiga frågor.

14. Näringspolitik

14.1. Jordbrukspolitik

Arbetet i den arbetsgrupp som jord- och skogsbruksministeriet tillsatte i december 2018 för att samordna beredningen av åtgärder med anledning av reformen av den gemensamma jordbrukspolitiken (CAP) 2021 - 2027 har fortsatt. Reformen har försenats på EU-nivå och EU:s institutioner har fattat beslut om att införa en tvåårig övergångsperiod, vilket innebär att nuvarande landsbygdsutvecklingsprogram är i kraft under 2021 och 2022 vartefter den nya CAP-strategiplanen ska implementeras. CAP-strategiplanen är den gemensamma plattform från vilken både landskapet och riket ska genomföra de i den gemensamma jordbrukspolitiken förekommande insatser från respektive parts behörighetsområde. Arbetsgruppen har i sitt arbete utrett och definierat de nya reglerna inom jordbrukspolitiken i förhållande till självstyrelselagen speciellt i sammanhanget att det råder delad behörighet inom jordbrukspolitiken. I arbetet har ingått att avgöra hur stor del av EU:s finansiering som skall fördelas till Åland, hur regleringar som regelverken kräver att görs på medlemskapsnivå skall definieras och hur administrationen skall organiseras i den mån att både EU:s regelverk och reglerna i självstyrelselagen respekteras. Utöver detta har arbetsgruppen har också fått ta ställning och diskuterat frågor kopplade till pandemin när det gäller olika krisåtgärder riktade till lantbruks- och landsbygdsföretag. Arbetsgruppens viktigaste uppgift har varit att koordinera beredningen av den gemensamma CAP-strategiplanen samt att säkerställa att gemensamt beredningsmaterial har funnits att tillgå på svenska. Den gemensamma CAP-strategiplanen lämnades till EU-kommissionen den 22 december 2021 efter att både landskapsregeringen och statsrådet godkänt planen.

Rysslands krig i Ukraina har föranlett kraftigt ökade kostnader för jordbruksproduktionen samt belyst behovet av egen livsmedelsförsörjning. Finlands regering har därför aviserat ett krispaket för lantbruket. Landskapsregeringen utgår från att stöd paketet även kommer att omfatta det åländska lantbruket.

14.2. Skattegränsen

Den 1 juli 2021 slopades skattefriheten på import av lågvärdesförsändelser och samtidigt infördes krav på förtullning av samtliga lågvärdesförsändelser. Landskapsregeringen har i flera utlåtanden framfört att det finns skäl att behålla skattefriheten för alla lågvärdesförsändelser och landskapsregeringen har speciellt betonat skattefrihet av tidningar och tidskrifter.

Från den 1 september 2021 har samtliga företag lämnat tulldeklarationer enligt de nya elektroniska tullförfarandena för import i enlighet med de krav som ställs i EU:s tullkodex. Varje leverans ska förtullas och en försändelse ska kunna spåras med samma referensnummer från frakt till bokföring.

Före införandet av de nya elektroniska tullförfarandena för import deltog representanter för landskapsregeringen tillsammans med representanter från det åländska näringslivet i ett möte med finansministeriet, skatteförvaltningen och tullen den 18 juni 2021. Vid mötet framfördes problematiken

med den ökade administrationen som regelverket medför för åländska företag och speciellt problematiken kring kravet på en verifieringskedja från leverans av en vara till tulldeklarationen och bokföringen.

Den 11 augusti 2021 riktade landskapsregeringen ett initiativ till finansministeriet för tillsättande av en gemensam arbetsgrupp samt förslag till uppdrag.

Den 21 september 2021 tillsatte landskapsregeringen en skattegränsstrategigrupp under ledning av minister Karlström. Gruppen består av sakkunniga från förvaltningen, Åland Post Ab, Ålands Näringsliv och andra externa sakkunniga.

Den 1 november 2021 hölls ett möte i Mariehamn mellan Tullens generaldirektör med följe och finansminister Roger Höglund. Tullens generaldirektör fick information om de problem det åländska näringslivet hade med det nya tullförfarandet. Kravet i fråga om verifieringskedjan diskuterades även. Från Tullen såg man positivt på tillsättande av en gemensam arbetsgrupp. Tullen meddelade även att de är öppna för förslag till ändringar.

Den 5 november 2021 hölls ett möte mellan finansminister Annika Saarikko och finansminister Roger Höglund. Detta möte resulterade i ett löfte om tillsättande av en gemensam arbetsgrupp.

Den 3 december 2021 hördes finansminister Höglund i grundlagsutskottet angående regeringens proposition som föreslår ett förenklat förfarande för införsel av tidningar och tidskrifter för privatpersoners prenumerationer. Där lyftes särskilt behovet av skattefrihet vad gäller lågvärdesförsändelser till Åland samt att det förenklade förfarandet för tidningar och tidskrifter även borde gälla alla mervärdesskatteregistrerade företag.

Finansministeriet tillsatte en arbetsgrupp den 3 december 2021 för att utreda de tullförfaranden som tillämpas på varor som transporteras över skattegränsen mellan riket och landskapet Åland. Arbetsgruppen består av tjänstemän från finansministeriet, landskapsregeringen, skatteförvaltningen och tullen. Mandatperioden sträcker sig mellan den 7 december 2021 till den 31 mars 2022. Arbetsgruppen utreder endast förfaranden inom ramen för EU-lagstiftningen som förverkligar en korrekt skattebehandling av varor och beaktar skattekontrollens behov. Arbetsgruppen kan lägga fram förslag för de behöriga myndigheterna, dvs. Tullen och Skatteförvaltningen, angående tillämpningen av tullförfaranden på handeln över skattegränsen. Dessa förslag ska vara genomförbara inom ramen för tullens och skatteförvaltningens behörighet. Härutöver kan förslag till förbättring av myndighetsanvisningarna om förfarandena framföras. Arbetsgruppen kan höra sakkunniga och representanter för aktörer inom handeln och godstrafiken över skattegränsen. Arbetsgruppen utarbetar inte någon rapport över sitt arbete, men den antecknar sina enhälliga rekommendationer och förslag.

Efter mötet med tullens ledning den 1 november 2021 och arbetet i den gemensamma arbetsgruppen har tullen utfärdat en ny föreskrift med förenklingar såsom (i) tvåstegsförfarande med periodförtullning och samlingsdeklaration som alternativ till en förtullning per leverans. Det nya deklara-tionsförfarandet i två steg bygger på två olika typer av förenklingar som bägge enligt tullkodexen kräver tillstånd för att tillämpas. Föreskriften ger rättsgrund till förenklingar utan individuell tillståndsprövning. Den första förenklingen gäller användningen av förenklade deklarationer med mer begränsat innehåll och/eller avsaknad av vissa styrkande handlingar enligt artikel 166 i tullkodexen. Den andra förenklingen gäller registrering i deklaratens bokföring enligt artikel 182 i tullkodexen. Enligt denna förenkling kan en deklaration, även en förenklad sådan, med tillstånd från Tullen inlämnas genom registrering i deklaratens bokföring. Då anses tulldeklarationen ha godkänts vid den tidpunkt då varorna registreras i bokföringen. (ii) 10-dagars tidsfristen i tvåstegsförfarandet förlängs så långt som till 61 dagar samt (iii) att anmälan till tullen av varors ankomst kan lämnas in per e-post. Med tanke på

att tullen i slutet av 2021 meddelade att tvåstegsförfarandet skulle tas bort måste redan det nu uppnådda bibehållandet av tvåstegsförfarandet ses som en stor framgång för den gemensamma arbetsgruppen vad gäller förenklingar i tullförfarandena.

Landskapsregeringen fortsätter under 2022 arbetet i syfte att åstadkomma ytterligare förenklingar i tullförfarandena och i hanteringen av mervärdesskatt, att helheten för företagens administration underlättas och att företagens upprätthållande av bokföring är på en nivå som företagen klarar av att hantera. Under 2021 och början av 2022 har import- och exportförfarandena och hanteringen av mervärdesskatt mellan Åland och övriga Finland prioriterats. Det återstår att arbeta med förenklingar mellan Åland och Sverige samt andra länder. Förenklingar bör även göras gällande punktbeskattning, särskilda förfaranden exempelvis temporär import och export däribland reparation och garantireturer, hyra och leasing, marginalbeskattning, gåvor och gratismaterial exempelvis import av moderskapsförpackningar. Större frågor som även lyfts är återinförande av skattefrihet för lågvärdesförsändelser enbart till Åland och att Åland omfattas av vanlig momspliktig försäljning och inte särskild exportförsäljning.

15. Ålands demilitarisering och neutralisering samt säkerhetsläget i Östersjön

15.1. Allmänt

Ålands demilitarisering och neutralisering har under en lång tid bidragit till att upprätthålla stabiliteten i Östersjöområdet. Åland har sedan länge framfört den åsikten att demilitariseringen och neutraliseringen fyller en viktig funktion och att den ska upprätthållas oförändrad. Även Finland och Sverige har vid upprepade tillfällen uttryckt vikten av att Ålands demilitarisering och neutralisering respekteras och kvarstår. Ålands demilitarisering och neutralisering är ingen isolerad företeelse utan är en av de faktorer som påverkar det säkerhetspolitiska läget i Östersjön. Det är därför viktigt att man från åländsk sida håller sig uppdaterad om de förändringar som sker i omvärlden inom säkerhetspolitiska området även om utrikes- och säkerhetspolitik hör till rikets behörighetsområde. Nedan redogörs i korthet för väsentliga säkerhetspolitiska händelser under perioden.

15.2. Finlands utrikes- och säkerhetspolitiska redogörelse samt försvarsredogörelse

Den 29 oktober 2020 lämnade statsrådet i Helsingfors en utrikes- och säkerhetspolitisk redogörelse till riksdagen. Lägesbilden och omvärldsanalysen i den redogörelsen ligger till grund för statsrådets försvarsredogörelse som överlämnades till riksdagen den 9 september 2021. Dessa båda redogörelser är av intresse för Åland med beaktande av Ålands demilitarisering och neutralisering.

Den utrikes- och säkerhetspolitiska redogörelsen är det viktigaste styrdokumentet för Finlands utrikes- och säkerhetspolitik. Genom försvarsredogörelsen dras de försvarspolitiska riktlinjerna upp och man säkerställer att den finländska försvarsförmågan motsvarar de krav som omvärlden ställer.

15.3. Det säkerhetspolitiska läget generellt

Det säkerhetspolitiska läget ändras för tillfället väldigt snabbt. De globala utmaningarna, såsom klimatförändringen och pandemier, påverkar vår omvärld starkt. Vidare har formerna för skadlig påverkan förändrats. Till meto-

derna hör numera politiska, diplomatiska, ekonomiska och militära maktmedel samt informations- och cyberpåverkan. Gränsen mellan normala förhållanden och olika typer av konflikter har blivit otydligare.

Dessutom är säkerhetsläget i Finlands och Europas närområden både instabilt och svårt att förutse. Det regelbaserade internationella systemet och folkrätten har delvis ifrågasatts av stormakterna. Detta försvårar i synnerhet små staters ställning.

Säkerhetsläget påverkas av relationerna mellan Ryssland, Förenta staterna och Kina. Konkurrenten mellan stormakterna, de upprepade fördragsbrotten samt utträde ur internationella avtal försvagar det regelbaserade internationella systemet och gör det svårare att förutse utvecklingen i Finlands närområden.

Ryssland strävar efter att stärka sin nuvarande ställning och har som mål att försvaga de västliga aktörernas enighet. Rysslands målsättning är fortfarande en säkerhetsstruktur som baserar sig på en indelning av intressesfärer i Europa. Ryssland är inte främmande för att använda militära maktmedel.

Förenta staternas målsättning är att bibehålla sin ställning som en ledande stormakt. Fungerande transatlantiska relationer och att Förenta staterna förbinder sig till försvaret av Europa är betydelsefullt för hela den europeiska säkerheten. Kinas utveckling till en global aktör har förändrat dynamiken mellan stormakterna. De medel för påverkan som Kina har använt för att påverka säkerheten i Europa ger anledning till oro.

I Rysslands säkerhetstänkande ses en strävan efter en strategiskt djup och en enhetlig försvarszon som sträcker sig från det arktiska området via Svarta havet till Medelhavet. Norra Europa och Östersjöområdet är en central del av denna helhet.

Finland är ur stormakternas perspektiv beläget i ett strategiskt betydande område. I fall av konflikt som omfattar Europa skulle norra Europa strategiskt sett utgöra en helhet.

15.4. Säkerhetspolitiskt samarbete

När det gäller nuläget i Finlands utrikes- och säkerhetspolitiska omgivning och kan Finland inte isolera sig. Finland bedriver utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiskt samarbete i synnerhet med Sverige. Samarbetet också med de övriga nordiska länderna, samt med EU-länderna och Natoländerna, inklusive Förenta staterna och Storbritannien, är viktigt och förenligt med Finlands långvariga utrikes- och säkerhetspolitiska linje och baserar sig på Finlands egen politiska prövning. Det är centralt för Finlands säkerhet att Natos öppet-hus-politik (NATO's Open Door Policy) fortsätter, dvs att möjligheten till medlemskap förblir öppen för länder som uppfyller Natos kriterier. Landskapsregeringen utgår från att Finland, om ett Natomedlemskap börjar diskuteras i framtiden, säkerställer att Ålands särställning förblir oförändrad.

15.5. Krig i Ukraina

En förändring i säkerhetsmiljön har pågått redan i flera år. Säkerhetsläget har ytterligare försämrats i Östersjöområdet de senaste månaderna och är för tillfället sämre i Europa än det har varit på väldigt länge.

I slutet av år 2021 sände Ryssland en lista på krav till Nato och Förenta staterna. Ryssland vill ha vad man kallar ett säkerhetsavtal med Nato. Ryssland kräver garantier på att Nato inte ska värva nya medlemsländer österut i de länder som tidigare varit en del av Sovjetunionen, dvs främst Ukraina men också Georgien. Ryssland kräver också att Nato ska dra tillbaka trupper och vapensystem från länder som blivit medlemmar efter 1997, dvs Polen, länderna i Baltikum och på Balkan. Den ryska hållningen är att listan är det enda sättet att undvika krig i Europa, då framförallt i Ukraina. Nato har upprepade gånger avfärdat Rysslands krav som orimliga. De meningsskiljaktigheter

som finns försökte man lösa på ett fredligt sätt genom diskussioner mellan Ryssland och andra parter, bl a Nato och Förenta staterna. Trots det invaderade Ryssland Ukraina den 24 februari 2022. Kriget har lett till stora flyktingströmmar från Ukraina till EU och även till Åland. EU, USA och stora delar av västvärlden har med anledning av kriget infört omfattande ekonomiska sanktioner mot Ryssland som bland annat omfattar frysning av tillgångar, uteslutande av ryska banker ur SWIFT och stängning av luftrum för ryska flygplan.

15.6. Ålands demilitarisering och neutralisering

Kriget i Ukraina och det säkerhetspolitiska läget i Östersjöområdet påverkar självfallet även Åland, vars strategiska betydelse man inte kan bortse från. Den ökade säkerhetspolitiska oron i Europa och Östersjöområdet leder till att det finns ett intresse för Ålands demilitarisering och neutralisering i omvärlden och det har under den senaste tiden förts en debatt i medierna om Ålands särställning och huruvida den borde ändras.

Landskapsregeringen konstaterar dock att Finlands syn på Ålands demilitarisering och neutralisering står fast och att någon förändring av Ålands status inte är aktuell. President Niinistö framförde vid det seminarium som Ålands lagting ordnade den 20 oktober 2021 med anledning av 100 årsdagen av konventionen om demilitariseringen och neutraliseringen följande: *”Ålandskonventionen har varit, och är fortfarande, en fredsstabiliserande kraft för Åland och i ett vidare perspektiv för Östersjöområdet. Den är inte en historisk kvarleva utan en livskraftig helhet- och ett ytterst nödvändigt rättesnöre i Östersjöområdet.”*

Landskapsregeringen anser att det är viktigt att det fortsättningsvis säkerställs att ingen förändring sker beträffande Ålands ställning, särskilt mot bakgrund att förändringar i inställningen till internationella avtal verkar ske hos stormakterna. Landskapsregeringen anser att demilitariseringen och neutraliseringen bidrar till stabilitet i Östersjöregionen, vilket är av särskild betydelse mot bakgrund av den rådande säkerhetspolitiska situationen. Landskapsregeringen håller sig fortlöpande uppdaterad om det säkerhetspolitiska läget och verkar kontinuerligt för att demilitariseringen ska respekteras i alla sammanhang.

Östersjöstaternas råd (CBSS), Östersjökonferensen (BSPC) och HELCOM är viktiga arenor i Östersjösamarbetet. Åland deltar i både BSPC-samarbetet och i HELCOM.

15.7. Samarbetsgruppen med försvarsministeriet

Den samarbetsgrupp mellan försvarsministeriets och landskapsregeringens tjänstemän som bildades år 2017 har under 2021 med anledning av pandemin inte haft några möten. Samarbetsgruppen har dock återupptagit sina möten på distans år 2022 och ett möte hölls i februari 2022. I oktober 2021 genomförde försvarsministeriet en svenskspråkig säkerhetskurs i syfte att möjliggöra för personer vid åländska myndigheter och företag samt tjänstemän vid ministerierna i Helsingfors att få utbildning i beredskapsfrågor.

15.8. Fartygsbesök och överflygningar

Årligen genomför marinen planerade fartygsbesök i åländska vatten. Under år 2021 fick Åland meddelande om sammanlagt 27 fartygsbesök. Landstigning skedde vid 7 besök. Av dessa är 6 stycken anmälda fartygsbesök sådana där man enbart i händelse av dåligt väder skulle gå in på åländskt område. Landskapsregeringen har inte information om hur många av dessa 6 fartygsbesök som blev av. De 2 handräckningsbesöken begärdes av gränsbevakningsväsendet. Besöken föranledde inte några åtgärder. De årliga möten som hålls mellan företrädare för marinen, lagtinget och landskapsregeringen är

betydelsefulla eftersom de ger möjlighet att regelbundet utbyta information samt föra diskussioner om aktuella frågor. Med anledning av pandemin har det varit svårt att ordna fysiska möten men under hösten 2021 hölls ett möte med gränsbevakningsväsendet då coronaläget tillfälligt var lugnare.

Tabell fartygsbesök:

År	Totalt antal	Landstigning	Handräckning
2010	26	8	
2011	28	11	
2012	14	11	
2013	18	6	
2014	19	5	
2015	12	3	
2016 ^[1]	27	9	1
2017	29	6	1
2018	37	11	
2019	30	8	1
2020	31	9	7
2021	27	7	2

15.9. Gränsbevakningen

På grund av pandemin infördes tillfälliga inre gränskontroller vid Finlands gränser under perioden 17.3.2020 – 26.7.2021. Den 28 december 2022 återinfördes de tillfälliga inre gränskontrollerna på grund av ökad smittspridning. För gränsbevakningen på Åland innebär detta att intyg som gäller hälsosäkerhet ska kontrolleras för passagerare från samtliga anlöp med färjor från utlandet. Gränsbevakningens personalstyrka har minskat något under 2021 men förväntas öka 2022 då en svenskspråkig grundkurs för gränsbevakare examineras. Extra personal för att gränskontrollerna har kommenderats till Åland i olika omgångar. Som mest bestod kommenderingsavdelningen av 12 tjänstemän men har varierat mellan sex och 12 personer. Under 2021 anställde man även 5 pensionerade sjöbevakare som stöd för gränskontrollerna.

De uppgifter som utförs av gränsbevakningen är av stor vikt för det åländska samhället och samarbetet mellan gränsbevakningen och de åländska myndigheterna är gott. Under pandemin har gränsbevakningen beviljat handräckning till ÅHS för genomförandet av hälsokontroller vid hamnarna och flygplatsen i Mariehamn. Handräckning har beviljats i den utsträckning ÅHS har begärt och utan kostnader för ÅHS.

Det årliga mötet mellan gränsbevakningens ledning och landskapsmyndigheterna hölls den 6 oktober 2021 i Nagu. Mötet var det första fysiska mötet mellan parterna sedan 2019 och var därför mycket viktigt. Vid mötet utbyttes information och aktuella frågor diskuterades. Mötena är av stor vikt för bägge parter.

Under året har inga utlåtanden gällande lagstiftning som berör gränsbevakningsväsendet begärts.

^[1] Siffrorna för 2009-2015 räknas för tiden 1.11-31.10. Fr.o.m. 2016 räknas besöken per kalenderår.

15.10. Ålandsexemplet

Kontaktgruppen mellan utrikesministeriet och landskapsregeringen har till syfte att utveckla och öka Ålandsexemplets användning i internationella sammanhang samt att utveckla och utöka informationen om samt kontakterna till Åland. Kontaktgruppen har under år 2021 haft fyra digitala möten. I enlighet med verksamhetsplanen har temamöten hållits. Kontaktgruppen har tidigare betonat vikten av närmare kontakter med andra avdelningar och enheter vid utrikesministeriet och bjuder därför kontinuerligt in nyckelpersoner från olika avdelningar och enheter att delta vid ett möte för information och diskussion kring aktuella frågor.

Under året har bland annat diskuterats utrikesministeriets utrikes- och säkerhetspolitiska redogörelse till riksdagen 2020 samt möjligheterna att ordna röstning i de åländska valen vid vissa ambassader. Planeringen av ett seminarium i Haag under våren 2022 med anledning av självstyrelsens 100-årsfirande har fortgått.

15.11. Hanaholmeninitiativet

Hanaholmeninitiativet är ett nytt program för att stärka samarbetet mellan Sverige och Finland gällande beredskap och civil krishantering. Hanaholmen tog år 2020 initiativet till att organisera ett nytt sektoriellt övergripande och bilateralt beredskapsprogram som strävar till att stärka den civila beredskapen i Finland och Sverige. Den första kursen genomfördes i september och oktober 2021. En tjänsteman från landskapsregeringen deltog i kursen. Lantrådet Veronica Thörnroos deltog i ett högnivåforum som ordnades på Hanaholmen den 16 november 2021.

16. UNESCO

Åland blev associerad medlem i UNESCO i mitten av firandet av självstyrelsens jubileumsår Åland 100. Åland och Ålandslösningen är ett utmärkt exempel på ett framgångsrikt beslut som fattades i Nationernas Förbund, föregångare till Förenta Nationerna, för 100 år sedan. Ålands egen UNESCO-strategi är att få ett samlat och samordnat arbete internationellt kring fred, där Ålandsexemplet kan lyftas upp generellt, utöver ett ökat samarbete inom utbildning, vetenskap, kultur och kommunikation. Åland arbetar redan aktivt med verkställigheten av de olika konventionerna inom UNESCO som Åland även separat i enlighet med självstyrelselagen gett sitt bifall till. Förutom det långvariga internationella kulturkontakterna så är utbildningsområdet av särskild betydelse för att rusta individer att ställa om och tillsammans hitta lösningar på globala utmaningar så som klimatkrisen. Vidare kommer Åland att följa UNESCO:s arbete kopplat till de marina resurserna (IOC) som är av särskild betydelse för det åländska samhället.

